

LUISTER NAAR MIJN TESTAMENT

Der Spiegel in gesprek met Sir Georg Solti

Sir Georg Solti, u bent nu bijna 85 jaar ... Wat drijft U op deze rijpe leeftijd nog zo onvermoeibaar naar de orkestbak?

De werkijver. Ik moet nu eenmaal altijd bezig zijn, en zo creatief als in de laatste jaren ben ik nog nooit geweest.

Hebben wij Uw nieuwe "Meistersinger"-CD met José van Dam als Hans Sachs ook te danken aan deze scheppingsdrang?

Neen, dat niet. Eerder was het de ontevredenheid ten aanzien van mijn eerste opname. Ik heb nooit van deze bijna 20 jaar oude plaat gehouden en als ik de opera onlangs in de autoradio hoorde, was ik van Pogner's monoloog zo verrukt, dat ik dacht: Probeer het nog eens. Ik heb mijn oude Chicago Symphony Orchestra en de Firma Decca gek gemaakt, en het is wonderlijk gelukt.

Wie moet dat werk nu kopen? De platenindustrie klaagt toch over een desastreuze afzetcrisis?

Mag ik eens een beetje onbescheiden zijn? Ik heb ongeveer 45 opera's en 200 concerten opgenomen. De meesten daarvan verkopen goed. Nu wil ik nog de drie Stravinsky-symfonieën op een CD brengen. Die wordt knap maar uitzonderingsgewijs zo goed als onverkoopbaar. Kan mij niet schelen.

Roem en eer is u vaak te beurt gevallen. Bij Uw Grammy-verzameling zou zelfs een Michael Jackson van tijd verbleken.

Dat is ook geen wonder, popsterren draaien meestal toch maar een paar jaren mee. Ik heb mijn 32 Grammy-beeldjes mooi op een rij in de studio staan.

Uw overleden kollega Celibidache heeft plaatopnamen steeds principieel afgewezen. Kan U dat begrijpen?

Nee, met alle achting voor mijn vriend Celibidache, maar voor mij waren plaatopnamen steeds een wonderlijke training - voor het gehoor en voor het vermogen tot zelfkritiek. De produkties zijn vandaag toch verschrikkelijk duur. Men wordt zo opgejaagd dat men het werk van één dag nog slechts één keer kan beluisteren. Ik moet dus ter plekke kunnen beslissen: is het adagio expressief genoeg of is dat prestissimo misschien toch nog wat te langzaam?

Celibidache bedoelde eigenlijk dat door de techniek de muziek haar magie verliest.

Zeker, een goed live-koncert is niet te overtreffen. Daarom zijn mijn nieuwe platen bijna allen live-opnamen, ook de "Meistersinger". Ik ben in elk geval flexibel. Mijn volgende grote operaprojekt, de "Tristan", produceer ik met de Wiener Philharmoniker in de studio. Overigens is er nog een belangrijk element dat voor opnamen spreekt, het historisch aspect. Hoe graag

zouden wij vandaag niet willen luisteren naar hoe Gustav Mahler gedirigeerd heeft. Ik in elk geval ben zeer blij met mijn platen-testament: luister, zo heeft men op het einde van de 20e eeuw muziek gemaakt.

Betreurt U het verdwijnen van het geluid van de zwarte vinylplaat zoals sommige klassieke muziek-freaks?

Absoluut niet. Vond u dat eeuwige kraken en ruisen op vinyl misschien mooi?

Het kraakte als een Geigerteller.

Wel, nu heerst er rust dankzij de techniek. Ik herinner mij nog de oude rampzalige schellak-dagen toen er slechts 4 minuten op een plaatkant kon. Toen kwam de LP en de puristen riepen: "Duivelstuig!" Ik was ook skeptisch totdat mij de toenmalige RCA-platenbaas mij met een onklopbaar argument overtuigde: "Wat heeft U het liefste? Een coitus of een coitus interruptus?" Bij het verschijnen van het wonderwapen van de CD stond mijn mond open als ik de eerste testen hoorde. De digitale techniek maakt bovendien een ongehoord brede dynamiek mogelijk. De nuances tussen piano en fortissimo komen er veel duidelijker uit naar voor.

Orkesten vrezen Uw strengheid. Bent U nog steeds de grote diktator van de maatstok?

Neen, niemand heeft schrik van mij. Muzikanten in de ganse wereld mogen mij graag. Weet u, oudere mensen worden heel hard of zeer, zeer zachtmoedig.

U heeft zich tot mildheid bekeerd?

Mijn beide betoverende dochters hebben mij gekalmeerd. Maar één ding is toch ook duidelijk: een orkest is geen democratisch instrument. Slechts één mening is van tel - de mijne.

Heeft er ooit een orkest geweigerd met U te spelen?

Vroeger had ik problemen met de Wiener Philharmoniker, omdat ik s'namiddags opnamesessies vroeg voor mijn Ring en een beetje later moesten zij dan weer spelen in de opera. Ondertussen zijn wij terug beste vrienden.

Bij deze Donau-muzikanten mogen de dames tot op vandaag noch strijken noch blazen. Is dat niet taktloos?

Ik vind het verkeerd maar dat moeten de heren zelf beslissen. Naar de klank toe zouden vrouwen een groot winstpunt zijn. De strijkers bijvoorbeeld zouden noch zachter worden.

Zijn er noemenswaardige nationale klankverschillen bij orkesten?

Die worden steeds geringer. Vijftig jaar geleden kon je een Europees orkest heel goed onderscheiden van een

Amerikaans. Vandaag zijn de speeltechniek en de instrumenten bijna overal in de wereld hetzelfde. De Amerikanen verkiezen nog steeds een hard koper, doch wanneer men het verlangt kunnen ze echt op zijn Weens zacht spelen.

Hoe klinkt de ideale Soltimuziekkapel ?

Voor mij zijn van belang ritmische precisie, dynamiek en een balans die ook het inwendige van de muziek, de ziel, hoorbaar maakt. Ik haat onduidelijkheid.

Waarom stammen zo veel sterdirigenten uit Hongarije - George Szell, Eugene Ormandy, Fritz Reiner?

Omdat wij een ongelooflijk getalenteerd volk zijn. Van tien miljoen Hongaren, zo zei men vroeger, spelen er acht miljoen. Ernstig: in mijn geboortestreek had je een uitstekende muzikale vorming en een enorme concurrentiestrijd tussen de leerlingen onder mekaar. De angsthazen gingen meteen kopje onder en alleen de heel robuuste konden zich handhaven. Onder al deze hoogbegaafden waren er veel joden, die later door de nazi's vermoord werden of door emigratie konden ontkomen.

Wie heeft U de weg van het succes getoond?

Aan de grote Toscanini heb ik oneindig veel te danken. In 1937 heb ik hem in Salzburg meegemaakt, toen ik per toeval een gelegenhedsjob als repetitor bij hem heb kunnen bemachtigen. Toscanini heeft een ongelooflijke indruk op mij gemaakt, met zijn discipline, zijn precisie en intensiteit. Hij was steeds bijzonder ernstig, met hem heeft nooit iemand iets vrolijks beleefd.

Nu bent U de laatste titaan in het korpus van de dirigenten. Voelt U zich niet eenzaam op deze ouderdoms-Olympus?

Neen, waarom zou ik? Ik wil toch niet zonder contact met de jeugd vergrijzen. De opvolging ligt mij nog altijd na aan het hart.

Is er wel voldoende opvolging?

Natuurlijk, bij de zangers zijn er vele uitstekende, lichte stemmen, zoals de hoogbegaafde sopranen Renée Fleming en Angela Gheorghiu, die ik enkele jaren geleden ontdekt heb. Wat er ontbreekt zijn de zware, de volumineuze stemmen.

Voor Mozart en Rossini is alles in orde, voor Wagner en Strauss ontbreken de stembanden, bedoelt U ?

Inderdaad. Wij zoeken naarstig naar heldentenenoren, ook baritons in het karaktervak.

Waarom ligt dat?

Ik weet het ook niet, misschien is het anthropologisch bepaald, dat de stemmen voortdurend kleiner worden. Ik heb lang met de gedachte gespeeld om de "Ring" nog eens op te nemen, omdat ik hem vandaag natuurlijk heel anders zou interpreteren als 25 jaar geleden.

De Wagnerkolos doe ik niet meer omdat ik de zangers zoals Birgit Nilsson, Wolfgang Windgassen, Hans Hotter of Gottlob Frick vandaag niet meer heb. Zulke geniale kunstenaarspersoonlijkheden zijn uitgestorven.

De generatie die hier aan voorafging wordt door de melomanen nog meer verafgood, Lotte Lehmann bijvoorbeeld of Lauritz Melchior ?

Terecht voor wat Lehmann betreft, maar Melchior had weliswaar een grote stem maar was onmuzikaal. Als ik aan die Nilsson denk! In Chicago hebben wij met haar eens concertant de Salome opgevoerd en zij zong de zinnelijke moordenares. En u weet wellicht dat de slotzang misschien wel de meest vermoeiende partij uit de operageschiedenis is. Eens achter de coulissen, terwijl het publiek waanzinnig applaudisseerde, deed onze Birgit er nog een schepje bovenop. Zo heel terloops, uit pure lust, zong zij plots de strottenhoofd-killer uit de Toverfluit, de wraakaria van de Koningin van de Nacht. Ik was buiten mezelf en stamelde: "Birgit, hoe doet u dat toch ?" "Och", zei ze, "dat vermoeit mij helemaal niet."

Schijnbaar even moeiteloos heeft U als muziekdirecteur uit elk geruïneerde operahuis een belcanto-paradijs gemaakt. Hoe heeft U bijvoorbeeld die vermoeide Londenars tot leven gewekt?

Met een eenvoudig maar werkzaam recept: ik heb mij als een Pruisische generaal om alles bekommerd. Daarvoor hebben de mensen van Covent Garden mij eerst gehaat. Ik was de mensenbeul van dienst. Solti, de perfectionist en orde fanatiekeling heeft altijd alles geïnspecteerd - de belichtingsproeven, de decors, de kostuums en rekwisieten. Weliswaar is mij dat in het even vervallen Parijs in de zeventiger jaren niet gelukt.

Heeft U nooit de ambitie gekoesterd zelf te ensceneren?

Ik heb dat altijd willen doen maar mij ontbrak altijd de moed. Misschien doe ik het toch nog wel eens, voor ik sterf, een Mozart of een Verdi. Kollega Karajan heb ik daar om altijd een beetje benijd.

Hij heeft zich door zijn eigen ensceneringen veel last met zelfvoldane regisseurs bespaard.

Ja, het liefst was ik bij zulke mensen meteen weggelopen.

Bij Giorgio Strehler heeft U het echter uitgehouden..

U bedoelt onze Figaro in Parijs in 1976. Een koddige affaire. Ik had destijds een zware oorontsteking, was vier weken lang stokdoof en kon als gevolg daarvan niet op de repetities verschijnen, hetgeen Strehler van mij in elk geval niet wou aannemen. Nu ja, mijn gehoor kwam terug en ik vond een betoverende enscenering voor mij, die slechts één schoonheidsfout had: op een bepaalde plaats stond Marcellina met haar rug naar mij zodat zij mijn inzet voor het moeilijke sextet niet zien kon. Ik zei tegen Strehler, misschien niet zo hoffelijk als nu : "Verander dat alstublieft". Hij stormde het toneel op en schreeuwde: "U had beter in januari kunnen ko-

men. Nu is het te laat. Arrividerci." Hij liep weg en ik heb hem nooit meer teruggezien. Natuurlijk hebben wij die scène toen veranderd - het was maar een kleine ingreep.

Waren er ook komische katastrofen met regisseurs?

In elk geval. In Paris was er eens een Duitse regisseur die zich aan Wagners "Walkure" waagde.

U bedoelt de diepzinnige Klaus Michael Grüber ?

Zulke namen onthoud ik niet. Uit deze productie stamt mijn lievelingsgeschiedenis met in de hoofdrol de mezzosopraan Christa Ludwig als Fricka. De genoemde regisseur bleef onvermoeibaar inpraten op een gespannen Christa, om haar de rol te verklaren. Een tijdlang hoorde zij zijn gezwets aan maar dan vuurde zij af: "Mijn beste, alles wat u zegt is drek. Maar ik doe het omdat ik goed betaald wordt". Dat was grote klasse en de heerlijke Ludwig had absoluut gelijk.

Van haar stamt de bekentenis dat veel muzieksterren slechts twee dingen in hun kop hebben: sex en geld en geld en sex.

Solti: Is dat zo? Bedoelde ze dat misschien autobiografisch? Ik ken echter mensen die zich noch voor het ene noch voor het andere interesseren.

© 1997 DER SPIEGEL / Distributed by the New York Times Syndicate